רעיונות למעשה
מסופי השיחות

ניתן להשיג

את הספר דברי חיזוק והדרכה

ואת התוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב : רח' הזית 2 משפ' גריינימן

בני ברק :

תידושי הרי"מ 3 **קומה ב'**	רח' אלחריזי 3 משפ' פוליקמן	רבי עקיבא 54 משפ' שכטר	הלפרין 1 קומה ב'	רח' רוזנהיים 2 משפ' גריינימן 052-718-3997	**פ. כץ :** רח' גניחובסקי 21 משפ' פרידמן 052-766-8996

ירושלים	מודיעין עלית :	אזור הנגב	אתיסמך
הרב לובצקי 052-331-7720	הרב א. אייזנר 052-331-09964 ניתן להשאיר הודעה	הרב א. קארו: 054-852-3053	הרב י. זילבר 03-6188879 הרב י. קול : 055-679-1213

אז בטל' **052-718-3997**

תוכן ענינים

רעיונות למעשה מסופי השיחות ..... א
באופן כללי ..... א
לקבל קבלות לפי תכונתו ..... ב
חשיבות מצוה קלה ..... ג
להשכיל קודם הנסיון ..... ג
לשאוף להספיק כל הפרטים והסוגיות ..... ג
לא להרתע ..... ד
להתחזק נגד הבעות תמיהה של אחרים ..... ה
חיזוק בתורה ..... ה
בלימוד העיון ..... ה
עיקר ההצלחה - רציפות ..... ו
לחבר הסדרים לפחות פעמיים בשבוע ..... ו
לא להתעסק בכלום חוץ מתורה ..... ו
להתרחק מדברים בטלים ..... ז
לא להפסיק באמצע הלימוד כלל ..... ז
לא להפסיק מהלימוד בשביל "מצוות" ..... ז
לדחות את הסידורים לאחר הלימוד ..... ח
להעריך כל תיבה של לימוד התורה ..... ח
בלימוד התורה ..... ח
לעשות גדרים להספק הלימוד ..... ט
לא לחפש החידושים לפני שיודע הגפ"ת היטב ..... י
לשמוח בתורה בטהרתה בלא כבוד ..... י

דברים בטלים

לגדור מדברים בטלים גם אם נראה שאינם מפריעים ..... יא
להתרחק מרעיונות היצר שנראים כמצוה ועליה ..... יא
שלא להיות מעורב בענייני העולם ..... יב
לימוד ברציפות ..... יב
להמנע מדיבורים ..... יב
"מילה" של חול באמצע הלימוד חמורה עד מאוד ..... יג

לימודים נוספים

כתיבה ..... יד
לכתוב בכל יום ..... יד
לכתוב חידושי תורה בכל יום ..... יד
לכתוב בסוף כל סדר ..... יד
משניות בעל פה ..... טו
בין הזמנים ..... טז
חיזוק בבטחון ..... טז
הסתכלות כללית ..... טז

תפילה

להתפלל באופן פרטי ..... יח
בקשות פרטיות ..... יח
תפילה זה על זה ..... יח
חיזוק בתפלה ..... יט
לסדר כל העניינים ע"י תפילה ..... יט
דברים שיש להתבונן לפני התפילה ..... יט

מלחמת התאוות

אכילה ..... כ
למלאות ליבו בחכמה ..... כא
הגדר מן התאוות ..... כא
בין אדם לחבירו ..... כא
לשרש טעויות שנקבעו בלב ..... כב
לדאוג לאחרים ..... כב
הרחקה מלשון הרע ..... כב
המעביר על מידותיו ..... כג
זהירות בין התלמידים ..... כג
כיבוד אב ואם ..... כד

חינוך

ההשקעה הגדולה לחינוך הבנים – חינוך האב ..... כד

רעיונות למעשה מסופי השיחות

א.ה. בסיום השיחות השונות נזכרו לפעמים רעיונות בקצרה לחיזוק, בעיקר ע"פ מה שנתבאר בשיחה, הדברים לוקטו בזה כמות שהם, אף שפעמים רבות הדברים חוזרים על עצמן.

א. הנה אנו כעת בשעה של אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו ויקשב ד' וישמע וגו' הבה נתבונן בגדרים מעשיים, וכל אחד יתבונן בסדר יומו מהיום עד ר"ה ועד יוהכ"פ, ויציין לעצמו מה הם הזמנים או הדברים שיש בהם מקום לתיקון, למשל יחשוב על המנין שמתפלל בו שחרית באיזה זמן הוא מגיע ואם מתפללים שם בנחת, ואם יש זמן שמתבזבז מהתפלה עד תחלת הלימוד בכולל, ויציין לעצמו גדרים בקבלות קטנות שקל לקיימם, ובעצם ההתבוננות והשימת לב מתקנים את רוב הדברים,

ב. התשובה היא מתנה גדולה שניתנה לעולם, והיצה"ר מיאש את האדם שלא להאמין בה, כי באמת איך יתכן שלאחר עבירות גדולות כ"כ, יצליח לתקן הכל בהסכמה בלבד, אבל באמת הפליגו חז"ל בכחה הגדול, והיא מעיקרי הדת, וע"ז נאמר כי עמך הסליחה למען תורא, שקודם בריאת העולם ברא הקב"ה כח תשובה שבכחה לתקן הכל, ואפי' רשע כל ימיו יכול לתקן בתשובתו הכל בשעה אחת, כמו שבכה רבי על ר"א בן דורדיא ע"ז י"ז א' שקנה עולמו בשעה אחת ויצתה בת קול שהוא מזומן לחיי העוה"ב, ולא דיין לבעלי תשובה שמקבלין אותן אלא שקוראין אותן רבי.

באופן כללי

ג. לסדר קבלות קטנות ולהשגיח עליהם באופן מיוחד עד שישתרשו לגמרי.

ד. לקבל על עצמו בל"נ דבר קטן שמרגיש שיוכל לעמוד בו, ולהשגיח על קבלתו לקיימה עד שישתרש ממנו הדבר, כגון שלא לדבר על אדם מסוים וכיו"ב, או שלא לאכול דבר מסוים, ועצת מרן זללה"ה בזה לקבוע פרישותו בדבר שיש בזה הידור מחשש איסור.

ה. כל אדם נדון כיחידי בעולם, לפי תכונותיו ונסיונותיו ולכן אין טעם לדון עצמו ביחס לאחרים, וכן היצה"ר אין לו רשות להתגבר אלא כפי כוחותיו של האדם.

ו. כל טענות היצה"ר אפי' הנראות לאדם הגיוניות ביותר, כבר היו לעולמים, וזה גרם לרוב רובם של הבני תורה לעצור באמצע דרכם, והאמת שאין בהם ממש, אלא כך נבראו נסיונות האדם, שלא יראה את פתרון הבעיה.

ז. המבחן לקיום התורה והעצה לזה היא לעשות מיד מה שאפשר כרגע, בלי להבין איך תגיע מזה הישועה, והאמת שהמצוה היא המייצרת את הישועה, שאמנם לא היתה מקודם קיימת.

ח. כח הקדושה מסלק את היצר, וכח העבירה מחזק אותו, ואף מחדש יצרים חדשים, והלומד חצי שעה בקול מיד ירגיש שינוי מכח הקדושה של התורה, בין בהחלשת היצה"ר, ובין בהרגשת הבטחון והתקוה.

ט. יש לתפוס מיד כל מעשה הבא לידו, אפי' הקטן ביותר, ומצוה גוררת מצוה.

י. להחליט למשך זמן אחד, לקנות חבר או חברים, להתאגד יחד לשמור על הזמנים שעלולים ליפול בהם ולהיות קשורים יחד בתורה ובתפלה.

○ ○ לקבל קבלות לפי תכונתו ○ ○

יא. כל אחד יסדר לעצמו קבלות לפי תכונתו, כגון לכתוב כל יום מעט בפנקסו, או לכה"פ ד' או' ה' ימים כל שבוע, וכן ברציפות הלימוד ב' וג' ימים בשבוע, וכן בהגבלות מי במיעוט תענוג ומי במיעוט שיחה ומי בשינון המשנה ומי בתפלה, ולא לטפס גבוה אלא קבלות קטנות לפי מקומו ושעתו, ובמשך הזמן יעלה יותר עי"ז. ואין להמציא הנהגות חדשות, אלא הדברים הידועים הם הרצויים לפניו ית"ש, ואין לעשות רצונו לפי מיעוט שכלינו, ולהמציא רעיונות חדשים לעשות נ"ר לפניו, למה הדבר דומה לילדים שעושים על דעת עצמם בבית הוריהם שינויים וחידושים וסדרים בכוונה לסייע ולהיטיב להוריהם ובדרך כלל גורמים רק קלקול וצער.

יב. לא יקבל על עצמו דברים שגבוהים ממנו רק דברים שקרובים לשמירה בקלות, אלא שאם לא הקבלה יצטרך להלחם בכל פעם, וע"י הקבלה ידע היצר שזה לא בא בחשבון, דוגמא לדבר ביום תענית ציבור שאין צריך התאפקות מתאות האכילה כי יודע שזה לא יתכן היום. - לזכור להדגיש בלי נדר.

יג. קבלה לתקופה קצרה היא ג"כ רבת הערך, כי תכלית האדם אינה בסוף ימיו, אלא כל תקופה קצרה טובה זוכה בה לעוה"ב שבנה לעצמו מהתקופה הזו, ולכן אם מרגיש שיכול לעמוד בזה רק תקופה קצרה, לא יזלזל בחשיבות הענין, כי תקופה קצרה וכל ימי חייו שוין בערכן והחסרון רק בכמות.

○ ○ חשיבות מצוה קלה ○ ○

יד. יקבע בלבו חשיבות כל מצוה קלה ומעשה טוב אפי' קל, ויתבונן בדברים שמצויים אצלו, ויגדור גדרים בזה.

○ ○ להשכיל קודם הנסיון ○ ○

טו. להכניס ללב קודם הנסיון שזה שחסר לו דבר גשמי מסוים זהו מחסדי ד' עליו אם לכפר לו או למנוע ממנו נסיון, ואין זה בגדר עונש כלל, וכשיגיע למצב זה בעל כרחו ידע להתעודד בזה, וכן בכל עלבון ואי נעימות.

טז. להתחזק בשאיפות כבימי בחרותו, ולדעת שלגבי ההצלחה האמיתית בתכלית העולם עדיין הכל בידו.

○ ○ לשאוף להספיק כל הפרטים והסוגיות ○ ○

יז. יש לרומם את השאיפות הרבה מעבר ללהיות אברך טוב ומהאריות שבחבורה, הרי שאיפתנו לידע את התורה על בוריה, והרי בכל סוגיא פרטי

הלכות רבים שבלימוד החבורה לא מגיעים אליהם, וגם אם ידע כל הסוגיות הנה גם אם יספיקו במשך הקיץ הבעל"ט עשר סוגיות בכיצד מברכין, מה עם העשר הנוספות שלא יספיקו, מתי יגיע אליהם, מתי ידע אותם מתי ידע את ההלכה?.

יח. והנני רושם בזה כמה רעיונות מעשיים לפי המזדמן שלא בעיון, כי כבר נתבאר בזה בשיחות הקודמות, וכל אחד יבחר לפי ענינו, א. שלא להתחיל בסברות לפני שחוזרים הגפ"ת ששייך לסוגיא כמה פעמים, בלי ראשונים נוספים, באופן שיהא לו לכל סברא מבחן מהגמ' והראשונים, ואז גם הסברות יהיו מבוססות ונכונות יותר, מלבד הבהירות של הסוגיא. ב. לכתוב כל יום אפי' מעט אפי' חידוש אחד, ולא להרתע מהכתיבה לפני שנתבהרה הסוגיא, אלא יש לכתוב הקטע שנתבהר, ולציין במה הדבר עדיין מסופק. ג. ללמוד מסכת בבקיאות ולכתוב שם הערה אחת כל יום. ד. לשנן הגמ' בפה ובקול. ה. משנה היומית.

○ ○ לא להרתע ○ ○

יט. כחו של יצר להבהיל מקבלות והנהגות של מדקדקים, ומצייר בדמיונו כאילו המדקדקים חיים בצער וברעב, אע"פ שרואה היפוכו לנגד עיניו, וכמו שאמר הנחש אשר הוא היצה"ר בתחלת דרכו אף כי אמר א' לא תאכלו מכל עץ הגן, ויש להתבונן בדרכיו ולא להרתע מהדמיון.

כ. לזכור שמה שמצייר בדמיונו שכשלא תהא הפרעה זו ועיכוב זה יתחיל לימודו והנהגתו כשאיפתו, זוהי טעות והפסד החיים, כי אין זמן כזה בדרך כלל, ובכל עת נדמה ערפל המעכבים, ולכן יחליט מיד שעתה הוא הזמן, ומיד שיתחיל יתפזר הערפל ויראה נכוחות, ואף אם חושש שהתחלה זו לא תחזיק מעמד, הרי כל זמן קצר בהתעלות הגיע בו לתכלית החיים ובנה בו את העוה"ב שלו, וכמשנ"ת.

○ ○ להתחזק נגד הבעות תמיהה של אחרים ○ ○

כא. כשמחליט להשתנות בהתמדה ובמיעוט שיחה וכיו"ב יבהיר לעצמו שלא ימנע מפני הבעת תמהון או דבר זלזול של כל מי שיהי', ולא יחפש להסתיר הדבר ולהראות כמקדם, וכלשון מרן זללה"ה חזק נא בן אדם חזק ולבש אומץ חגור מרץ והוי שקוד ללמוד הלכה, ומה נחשב מחשבת בן תמותה בשר ורוח כחלום יעוף, ולמה תכנע מראות עיניו, ולמה לא תכנע מכלימת עולם המאיימת עליך, (ומי שחושש שתפריע לו תגובת הלצים וצריך סיוע לחיזוק רוחו, יקח פיסת ניר וירשום לעצמו מה עלולים לומר לו על חיזוקו, ויחשוב לעצמו וכי בגלל זה אמנע מלהצליח, וכשיגיעו לאזניו המימרות האלו ילעג להם כי כבר ידע אותם והכיר מקור הילדות שבהם).

○ ○ חיזוק בתורה ○ ○

כב. חיזוק בתורה - יקבל ע"י שימדוד עצמו איך הבין בשנים שעברו ואיך מבין היום, ואז יראה כמה התקדם בלימודו, וזה יועיל נגד ההרגשה על חולשתו ומיעוט כחו כפי המצוי אצל הענוים שבחבורה.

○ ○ בלימוד העיון ○ ○

כג. יקבל על עצמו שלא לקום ממקומו בחלק הראשון של הסדר, אפי' לדבר בד"ת כי זה מפתח לבטלה, ועיקר עמל התורה הוא מה שחוזר ומתבונן בעצמו, ולא שיעסוק בחיפוש רעיונות, אלא לחזור ולשנן הגמ' שממנה מתחיל הנדון שצריך לברר, ולפשפש אם ברורין לו היסודות הראשונים, וככל שימשמש בה ימצא טעם, וגם לא ירוץ לחפש בספרים רק בהתבוננות כנ"ל, שזהו עיקר ההצלחה.

○ ○ עיקר ההצלחה - רציפות ○ ○

כד. עיקר הצלחת הלימוד הוא ברציפות, והדבר ידוע שלקראת סוף הסדר שכבר נימוח האבן ונתפוצץ הברזל של היצה"ר וכבר נכנס לעומק הענינים ונעשה תורני יותר, קל לו להמשיך לימודו הן מהפרעת היצר והן ע"י שהוא שקוע בעומק הענין, אך בשעה זו נגמר הסדר וחוזר ומתקרר כבתחלה, ולכן יש לחבל תחבולות בכל מחיר להאריך זמן הלימוד ברציפות, שלא יהא מוגבל להפסיקו אחר כמה שעות, וגם אם יש לו טרדות ידחה סידורם לסוף הסדר השני וכיו"ב. וכל שעה נוספת ברציפות מכפילה ההצלחה פי כמה וכמה מהקרעים, כמו שאמר אאמו"ר שליט"א שהענין כמו בצום שכל שעה נוספת קשה יותר, ובתורה הוא הרבה יותר מזה.

○ ○ לחבר הסדרים לפחות פעמיים בשבוע ○ ○

כה. הזכרנו שכל אחד ידאג שיוכל להשאר בצהרים לפחות פעמים בשבוע.

כו. אין כח בתורה בלי רציפות מוכרחים למצא פתרונות להפסקת צהרים כיצד לצרף ב' הסדרים יחד, ע"י שימצאו פתרונות לסיבות הגורמות להפסיק בלימוד, וזהו עיקר גדול, וזהו גם משפיע על כל החבורה, והיה הרב הכ"מ רגיל לומר כי לפי הקצב שאתם לומדים צריך לחיות מאתים שנה כדי להספיק את הש"ס, וזו גם אחריות ציבורית וגם פרטית, כי אם אברך מפסיק בכל סוף סדר, הרי הלימוד שלו איטי מאד, וקרעים קרעים, וממילא זה משפיע על כל החבורה.

○ ○ לא להתעסק בכלום חוץ מתורה ○ ○

כז. החזון איש אמר על בחור ישיבה באופן כללי שחוץ מתלמוד תורה אינו צריך להתעסק בשום מצוה, ואחר כך הוסיף גם שלא ידבר לשון הרע, וביאור

הענין, שאם הוא יעסוק בתורה זה לבד יביא אותו לכל מה שצריך להגיע, זה לבד ישפיע עליו ויחבר אותו, וכמו שנתבאר שהוא העבד הנאמן שעושה את הרצון הכי מוצלח.

○ ○ להתרחק מדברים בטלים ○ ○

כח. עיקר הקדושה וההתקרבות לתורה ולמצוות היא ההתרחקות מדברים בטלים, ומי שנמשך לזה אחרי התפלה או אחרי הכולל יגדור עצמו להתרחק מהנסיון, כגון ללמוד איזה פרקים במקומו עד שיסתלקו המפריעים וכיו"ב, וכן בביתו לא יקנה ולא ימכור מזה, וטוב לקרוא בשולחנו אגרת הגר"א שכתוב שם דברים נוראים בערך הדיבור, וכמו שצוה הגר"א לבניו.

○ ○ לא להפסיק באמצע הלימוד כלל ○ ○

כט. יקבל על עצמו שלא להפסיק באמצע הלימוד אפי' לדבר מצוה שאינו מוכרח ואפי' בדבר הכרחי ישהה מעט, ופעמים רבות יראה שלבסוף לא יצטרך לזה, אם מסייעתא דשמיא או שנסתלק היצה"ר.

○ ○ לא להפסיק מהלימוד בשביל "מצוות" ○ ○

ל. מצוי שנזכרים באמצע הלימוד באיזה דבר מצוה או דבר הכרחי שאי אפשר לדחותו, לפעמים חושבים "נס שנזכרתי", אבל עם כל הנס הגדול זהו נס מהשטן, והאמת שכמעט כל דבר יכול לידחות, והרבה פעמים גם כשמרגישים שממש אי אפשר לדחות את הטיפול בענין, אפשר לראות בחוש שזה מכח היצר, **שהרי אם כאשר יצא עכשיו באמצע לימודו יפגוש מישהו שצריך לדבר עמו יעמוד וידבר עמו, ולא ידחה את הדיבור בגלל הענין**

ההוא, הלימוד אינו פחות חשוב מלדבר עם חבירו, והלימוד אינו פחות חשוב מקיום המצוות והעניינים ההם, עד כמה שהמצוה גדולה וחשובה, עד כמה שצריך לעזור ולחזק את האחרים, כל הדברים הללו הם מים הבאים לכבות את התורה, אם זה חשוב מאוד יציין זאת לעצמו, אבל בשום אופן לא להפסיק מלימודו.

לא. סוף דבר, לחשוב ולהחליט בצורה בהירה, מה הקב"ה חפץ ממנו שיעשה, מבלי להתחשב בקשיים, אחרי שהידיעה ברורה, כבר המלחמה קלה יותר.

○ ○ לדחות את הסידורים לאחר הלימוד ○ ○

לב. שנינו במשנה ואל תאמר לכשאפנה אשנה, ויש לסיים ע"ז לאידך גיסא אלא לכשאשנה אפנה, כ"כ אאמו"ר שליט"א, וביאור הענין שבכל דבר שאפשר לדחות סידורו למשוך הלימוד עוד קצת, צריך לעשות כן, כי המחשבה והתכנית שלאחר סידור הענינים נוכל ללמוד בשלוה, סופו כשלון מוחלט, מנסיון הידוע לכולם, אבל לתפוס מה שבידו בלימוד התורה, גורם לסייעתא דשמיא והכל מסתדר בטוב.

○ ○ להעריך כל תיבה של לימוד התורה ○ ○

לג. להעריך כל תיבה של תלמוד תורה בערכה האמיתי, ומסייע לזה שינון המשנה בע"פ, שבכל מקום ועת יכול לשנן מעט, מלבד המעלות הגדולות שהארכנו במקו"א.

○ ○ בלימוד התורה ○ ○

לד. לידע ולהאמין שכל המעלות הגדולות שנאמרו בעסק התורה נאמרו לו באופן אישי, ולא יטעה בענוותו לומר מה אני, אלא ידע נאמנה גודל הזכות

וגודל האחריות בכל תיבה מהד"ת שלו. - הדבר המעשי לחזק הענין לקרא בפה פעם או פעמיים בשבוע סעיף אחד מנפש החיים שער ד', ולהשגיח מאד שלא להגרר אחר הפרצות הקטנות.

לה. לא יפסיק באמצע הלימוד אפי' לצורך מצוה. וכשמתעורר לו דבר צורך ימתין חמש דקות עד שילך, ואחר כך יתבונן אם זה באמת דחוף. - באופן מעשי אם הדבר חשוב וחושש שמא ישכח ירשום לעצמו על דף מה שנזכר שצריך לעשות ולא ימהר להפסיק, - וכן יזהר שלא להפסיק אחרים מן הלימוד.

לו. שינון הגמ' בקול כחצי שעה או אפי' פחות, משנה את מצב רוחו של האדם ואת דעתו, ולכן יקבל על עצמו בכל מעשה שרוצה לעשות מתוך הרגשה מסוימת לקרא גמ' בקול, ורק אח"כ יתבונן אם נשתנית דעתו ע"י כח התורה ושמחתה, ואפילו אם נשתנה רק מעט, ידע להתבונן ממה הגיעה ההחלטה הקודמת.

○ ○ לעשות גדרים להספק הלימוד ○ ○

לז. טוב לעשות גדרים עם חברותא להספק של לימודי בקיאות שאם יפולו האחד יקים את חבירו, שאין חולשת השנים שוה בזמן אחד, - שינון המשנה בע"פ סגולה גדולה להתמדה וגם תקופה קצרה יש בה רווחים של אלפי מצוות. וטוב לקרא בהקדמה של המשניות שמביאין דברי רבותנו ז"ל בזה, ועמ"ש בזה במקום אחר בארוכה.

לח. עצה טובה לכתוב הערות קצרות בלימוד הבקיאות קושיות או ביאורים או ספיקות, שזה מקשר את האדם ללימוד בידיעה מחייבת, וגם חיזוק גדול בשמירת החידושים על ענינים שונים. - באופן מעשי יקבל ע"ע לכתוב לפחות הערה אחת על כל דף, בפנקס מכורך.

○ ○ לא לחפש החידושים לפני שיודע הגפ"ת היטב ○ ○

לט. אמרו בגמ' תענית ז' ב' ריש לקיש אמר אם ראית תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזל בשביל משנתו שאינה סדורה עליו, מאי תקנתיה ירבה בישיבה, ובזמנינו משנתו שאינה סדורה לו, זה שמחפשים סברות לעמוד על הרעיון של הסוגיא, קודם שעמלו על הגפ"ת היטיב, בלי חידושים, רק החשבון המתברר מההוה אמינא והמסקנא כמו שביאר מרן זללה"ה באיגרת ב', ובגמ' תענית ח' א' אמרו שר"ל הוה מסדר מתני' ארבעין זימנין כנגד מ' יום שניתנה תורה ועייל לקמיה דר' יוחנן, ואצלנו ג' פעמים זה כבר נראה הרבה מדאי, ועכשיו הזמן להחליט בדעתו שלא יחפש שום דבר בסוגיא קודם שיודע הגפ"ת היטיב, באופן שכל שאלה וסברא יהא לה מבחן מהגמ' או מרש"י ותו', וזו עצה גדולה לידיעת התורה וסברותיו יהיו סברות של הגמ'.

○ ○ לשמוח בתורה בטהרתה בלא כבוד ○ ○

מ. לשמוח במצוה טהורה ובחידוש טהור שלא הי' לו הנאה של כבוד מזה, שהחילוק בין בגד נקי לגמרי ובין בגד שיש עליו רבב אחד קטן, הוא כיתרון האור מן החושך, לשמוח בעלבון של מצוה בעלבון של עמידה על הטעות, וע"ז נאמר אם נבלת בהתנשא, כל המנבל עצמו על ד"ת סופו שמתנשא.

מא. לחטוף כל רגע של ת"ת לפחות כמו לולב וגמ"ח, ולהאמין שבכל תיבה בונה עולמות וזהו העוה"ב שלו, כמו שביאר בנפה"ח ש"א פי"א שאת העוה"ב עושה האדם כעת במעשיו, ולעורר את הרגש לכל רגע כמו שהי' אצלו בילדות ובבחרות.

○ ○ דברים בטלים ○ ○

○ ○ לגדור מדברים בטלים גם אם נראה שאינם מפריעים ○ ○

מב. גדור עצמו מדברים בטלים גם כשאינם נראים כמפריעים, וימנע עצמו משיחת טלפון מיותרת, גם כשיש בה סרך מצוה, שכל אלו מצננים כח התורה, ויזהר מהטעות הגדולה שקודם יסדר ענייניו ויוכל ללמוד בשקט, אלא לעולם כל מה שיכול לדחות סידוריו ידחם, וכל דיבור שאפשר לדחותו ידחנו, ועי"ז יראה סייעתא דשמיא שלא הוצרך לדיבורים, ועניניו יסתדרו יותר טוב.

מג. לעשות גדרים לשתיקה, והעיקר המועיל להתרחק מן הנסיון, ולעשות קביעות לספר נפש החיים שער ד' המלהיב הלבבות לכל רגע של תלמוד תורה.

○ ○ להתרחק מרעיונות היצר שנראים כמצוה ועליה ○ ○

מד. להתרחק מכל דיבור אפי' של מצוה, וד"ת נמשלו לשמן שהוא צף למעלה וכל מה שנכנס בכלי הרי השמן יוצא תחלה, כך כנגד כל דבר של דברים בטלים יוצא דבר אחד מן התורה, לא לקפוץ ממקומו אפי' לדבר בלימוד, אם אינו יכול לתפוס מחשבתו בלימוד יחזור עוד פעם הגפ"ת, או יעיין קושיא באיזה ספר ויכתבנה לפניו ויחשוב עליה. - מעצת היצה"ר כשמתחילים ללמוד ומצליחים קצת הוא מביא מיד רעיונות נפלאים להצלחה מיוחדת, כגון ללכת למקום פלוני ללמוד בשקט, וכיו"ב. באופן שכרגע יפסיק מלימודו, או ימתח את חבלי השינה וכיו"ב, ואח"כ היצה"ר כבר מסובב שהעצה תתבטל, ויש ללמוד ממנו לתפוס תמיד מה שבטוח אפי' כשנראה שיוכל להרויח יותר, וכל שלומד כעת אפי' מעט לא יפסיק בשום מחיר ורעיון, כי זכות הלימוד תועיל לו יותר מכל רעיון ותכנית.

○ ○ שלא להיות מעורב בענייני העולם ○ ○

מה. לא יחפש להיות מעורב ויודע בעניני העולם, דהיינו לידע הסיפורים ממאורעות היום שמדברים בהם חבריו, וישמח לצאת מביהכ"נ לבדו בלי שנטפל חבירו אליו, אע"פ שנעים להרגיש שמתייחסים אליו, אבל קדושתו מהתפילה והתורה מתקררת עי"ז, וסוף הכבוד והיחס לבא מההתעלות האמיתית, וכאשר זו תהא שאיפתו, לא ירגיש נחיתות כשאין מתייחסים אליו, ולא יחשוב שזה ירחיקנו מלקיים מה שאמרו כתובות י"ז א' מכאן אמרו חכמים לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות, עי"ש. כי לא בדיבורים אלו הדבר תלוי, מיהו לא יגזים לאידך גיסא שגם בזה יש הפסדים.

○ ○ לימוד ברציפות ○ ○

מו. ישתדל לסדר עניניו באופן שהלימוד יהא רצוף שבזה עיקר ההצלחה, וירכז סידוריו בזמן אחד, וישתדל לצרף שני סדרים בלימוד בלי הפסקה של יציאה מביהמ"ד לחוץ, וכן ישנן משניות בע"פ בדרכים או בכל עת שנזכר.

○ ○ להמנע מדיבורים ○ ○

מז. יש להשתדל להמנע מדיבורים כמה שיותר, כי אם ימנע מזה לא תצטנן לו האש של התורה, והתורה לבד תביא אותו להכל. - ולא לחשוב שיש דיבור שאינו מצנן כמו לשפוך מים על האש של התורה, אין דיבור כזה!, גם דיבור של מצוה, אם נאלצים ומוכרחים, ואמנם לפעמים חייבים זהו ג"כ מצנן, כי אין דיבור "פושר".

מח. וכמו שמבואר שהתורה נמשלה למים ולשמן, שכשהכוס מלאה במים ובשמן, כל משהו אחר שנכנס מוציא במקומו משהו ממה שבכוס, כנגד מה שנכנס, כל דברים בטלים מוציאים מהראש משהו מהתורה, כל ענין הדיבורים זהו "גלגל של ירידה" שמי שמצליח להוציא עצמו מהגלגל הזה, הוא ניצל מכך יותר בקלות.

מט. עוד יש לדעת שבישיבה כל דבר הוא או מזכה הרבים או מחטיא הרבים, כל דבר משפיע מיד על האחרים, כל פעולה טובה מכפילה את עצמה, ואת הזכויות, אבל הוא גם בסכנה שכל פעולה שאינה טובה מכפילה את עצמה בהחטאת הרבים, צריך לדעת שהכל משפיע באופן סגולי ובאופן מעשי.

"מילה" של חול באמצע הלימוד חמורה עד מאוד

נ. אסור לזלזל "במילה אחת" של דברים בטלים באמצע הלימוד, כי היא מצננת את כל כח התורה, וזו טעות חמורה של הרבה לומדים שחושבים וכי מה הוא משפט אחד, ויש לדעת שאם אביי אומר "אי קרצתן כינה לא תנאי", שעם כינה מגרדת זה מפריע לו ללימוד, מילה אחת של דברים בטלים זה כמו נחש שמגרד, כח התורה הוא כאש, וכל מילה זה כמו מים המצננים את האש מילה אחת מפסידה המון – כל זה מלבד עצם הזלזול בכבוד התורה, והזילזול בכך ששכינה כנגדו, והוא כמדבר עם הקב"ה.

נא. חושבים ש"קצת" דברים בטלים הם לא מזיקים, והאמת שזה כמו לשפוך מים קרים על האש של התורה, אין שום דברים בטלים שהם טובים, לא בסיפורי מופתים, ולא בחיזוק הדרך, הרב הכ"מ לא לימד אותנו שום דבר ולא התעסק בשום ענין מחוץ ללימוד התורה, וכשהייתי הולך לומר שיחה היה אומר מה יש לך להגיד שצריך ללמוד? וכי מה יש עוד להגיד?, - וככל שהאדם מרגיל את עצמו לטוב אינו יכול להתנתק מן הלימוד לשיחה בטילה, שההרגל נעשה טבע, וכן ח"ו להיפך וכמו בכל התאוות שבתחילה מרגיש שמזיק לו ואחר כך אינו יכול ליפרד מזה, וכך זה בכל העניינים כך זה בתורה וכך זה במצוות וכך זה בדברים בטלים, וכך זה בלהמנע מדברים בטלים.

נב. שלא להפסיק באמצע הלימוד בלא התבוננות אם מוכרחים לכך, ולעכב הדבר לפחות כמה דקות, וישגיח על ביטול תורה של אחרים בין באמצע לימודם בין בגרמת הפרעות אחרות.

○ ○ לימודים נוספים ○ ○

נג. גם בלימוד דף היומי או כמה דפים יומיים של בקיאות, צריך להתחזק לשמור על הקבלה גם על חשבון העיון, כי תחלת הנפילה בדרך כלל בטענה של מצוה, ואמנם יזהר מראש שלא להרבות בקבלות שיכבידו על זמני העיון.

○ ○ כתיבה ○ ○

○ ○ לכתוב בכל יום ○ ○

נד. לחייב עצמו לכתוב בכל יום בפנקסו מעט חידושים בין חידוש שלו או מה ששמע מאחרים או לבאר שני הצדדים בספק שיש לו .

נה. יקבל על עצמו לכתוב בפנקסו בכל יום, אפי' דבר חידוש אחד, ואפי' חידוש של אחרים, כמ"ש במכתב הנדפס בחוברת.

○ ○ לכתוב חידושי תורה בכל יום ○ ○

נו. יקבל כל אחד לעצמו לכתוב בפנקסו בכל יום כל ביאור שנתחדש לו שעי"ז יתפוס קשר עם התורה, ויחייב עצמו לברר מה שאין ברור לו, וידע שחלקו בתורה יתוקן ויתברר רק על ידו, ויעריך תורה שבהצנע שהיא יותר מקודשת לשם שמים, שאין מעורב בה כבוד או מתכבד בקלון חברו וקינטור וכיו"ב.

○ ○ לכתוב בסוף כל סדר ○ ○

נז. להקציב זמן בסוף כל סדר לכתוב את הסיכום של מה שנלמד גם אם הדבר אינו מסודר בשביל לכתוב, הדבר הכרחי, כי אם לא מחדדים את מה שעמלו ויגעו ביום הזה, הרי נמצאים בסוף הסדר פחות או יותר באותו המקום שהיו בתחילת הסדר, עם ראיה נוספת לכאן או לכאן, - אבל אם מעלה את

הכל על הנייר הרי הוא קובע את התקדמותו בסוגיא, ולאחר מכן מתחיל מאותו המקום, גם אם אין ברור, יש לכתוב מה עדיין לא ברור, הדבר נכון גם כלפי תלמידי חכמים שלפעמים עוסקים באיזה ענין מספר ימים, וכששואלים, האם התחדש כאן משהו, לא התחדש כלום, אבל אם מניחים את הסיכום על הנייר בשלב הראשון, לא מבזבזים זמן יקר סביב חוסר הבהירות, כי הרי לא כל דבר מוכרע מאותו הכיוון שעוסקים בו, שהרבה פעמים שהדברים נשארים פתוחים ומתבהרים מכיוון שונה בהמשך הסוגיא.

להחליט החלטה ברורה, **בסוף כל סדר לסדר על הנייר**, ולסכם מה הדברים שנתבררו היום, ולא רמזים אלא כאילו זהו הפנקס הסופי, ואז מתחילים בסדר הבא היכן שאוחזים.

נח. דברים שכתב הרב הכ"מ ע"מ להעביר לאברכים בדרשה לימים נוראים, "להתרגל לכתוב בכל יום", אברכים שמפסיקים את לימודם בסוף הסדר, מוכרחים לחייב את עצמם לסכם בסוף היום מה יצא, אם מסכמים בסוף היום, מתחילים למחרת מקומה אחרת, אחרת אפשר להסתובב סביב אותו נושא בסוגיא שלשה או ארבעה ימים בלי להתקדם כלום, ומן הנסיון שאלו שהתגברו על העצלות ועשו זאת, התקדמו הרבה יותר והמתעצלים זו עצלות ולא חוסר ידיעה.

נט. ויש לגמור הלימוד חצי שעה לפני סוף הסדר ולסדר הדברים שנתלבנו ביום זה, ומה שנשאר בספק יש לכתוב שני הצדדים היטב.

○ ○ משניות בעל פה ○ ○

ס. שינון המשנה מסייע גדול להתמדה ולכח קדושת התורה ולידיעתה, ועוד מעלות רבות, ויקבל על עצמו לתקופה קצרה, ויחזור ויקבל, וגם בתקופה קצרה לחוד מרויח אלפים רבים של מצות ת"ת.

סא. משנה יומית בעל פה מסייעת הרבה לתורה ולקדושה ולכל מדה נכונה, ויש להתבונן מהפרעות היצה"ר לדבר זה שני דברים. א. גודל המעלות שבזה,

כאשר נוכח כל אחד לדעת בתקופה שהתחזק בזה. ב. שהיצה"ר אינו נלחם בכח עם האדם, רק בדחייה קלה לזמן מאוחר, וכיו"ב, וכך הוא בכל הדברים שצריך לגדור עצמו, ליזהר מן הפרצות הקטנות.

סב. לימוד המשנה היומית והחזרה והשינון בעל פה, (כפי מה שנתבאר הסדר במקום אחר), הוא מסייע גדול להתמדה ולקדושת הלימוד, כאשר יעידו רבים, והרבה שהצילו את כל חייהם עי"ז, והעצה לשמור על הקביעות גם על חשבון הלימוד העיוני והכתיבה, ומובטח לו שירגיש הסייעתא דשמיא בהשלמת הזמן שהפסיד בחלק העיוני, מלבד מה שהרויח בשינון.

בין הזמנים

סג. טוב לקבוע חברותא לימי בין הזמנים ובפרט ביומי תשרי שעי"ז תשאר קדושת יוהכ"פ וטהרתו עד לתחלת הזמן, וימשיך להתעלות בטהרתו, כמו שהי' אילו הי' יוהכ"פ בתחלת הזמן.

חיזוק בבטחון

סד. יזכור איך ראה מצבו בפרנסה ובשאר צרכיו כאין מקור תקוה לפי שכלו, והנה עברו השנים בלי הסבר איך נעשו הנסים, ומזה יתחזק לעתיד.

הסתכלות כללית

סה. לשפוך שיחו לפני קונו בכל צער ועגמת נפש ולבקש להתעלות יותר בכח לב נשבר, ובכל בקשה פרטית קטנה שבשעת קריאתו הרגיש שהוא מבקש בהרגשת בטחון גמורה, בדרך כלל יראה בחוש התוצאות הטובות, ואין זה עיון תפילה שמצפה לקבל בזכות תפלתו.

סו. בזמן נסיון יזכיר לעצמו לפני מי אתה עומד, ומהו רצונו ממך כעת, ועי"ז יתגבר נגד הבושה והעצלות.

סז. ינצל העלבון והרגשת נחיתות לתפלה בכונה ולשמוח ביסורים, ויהא לו רק רווחים מזה. - באופן מעשי ירשום לעצמו עלבונו ויתבונן בו אחר כמה ימים.

סח. לזכור ולהרגיש ולהאמין כאילו בא אליו נביא לאמר אתה הוא האיש אשר בחר בך ד' ושמח בתורתך וכל מעשיך פועלים נוראות בעולמות העליונים.

סט. יחפש לקדש כל מעשיו גם הגשמיים לדבר מצוה.

ע. לא יחליט להתיאש קודם שיתבונן, ויחשוב תמיד אם אפשר למשוך עוד מעט, כי ישועת ד' באה תמיד ברגע האחרון.

עא. מצוה גוררת מצוה, וכל דבר קטן הוא גלגל שקובע את ההמשך, ולכן יתייחס לכל פעולה קטנה טובה ויתפסנה כי היא גוררת מצוה גדולה, וכן להיפך ח"ו.

עב. בכל ספק שצריך החלטה יתבונן מהו ריוח לשמים והוא יישר אורחותיך.

עג. אין להחליט מהו רצון השם ע"פ סימנים, כי הרי ראינו שלפעמים בגלל שהצדיק את עצמו מדקדקין עמו, והיסורים עוזרים לאדם להכנע ולהתבונן במה שכבר כתוב בתורה, ומה שיבין כעת שגם לולי היסורים הי' צריך לדעת שזה אינו הגון, זה יתחזק לקיים.

תפילה

עד. להתרגל בבקשה אישית בכל תפלה או בכל יום, דהיינו בנוסח מחודש היוצא מן הלב כעת, וטוב ומועיל אם הבקשה היא על דבר קטן מצרכי היום הזה.

○ ○ להתפלל באופן פרטי ○ ○

עה. בענין התפלה יש להתפלל באופן פרטי על כל צרכיו, ולהתייחס לצורך הקרוב שיש לו, כגון אם צריך דבר מסוים מצרכיו הגשמיים ליום זה, יתייחס לצורך הזה בפרטות, ויכול להוסיף גם בכללות, כדאמרינן שתצילני היום ובכל יום, וכן בעסק התורה להבין סוגיא זו וענין זה, ויקדים תפלה בזמן שההצלחה נראית לו בטוחה יותר, ולא בדרך נס, שבכל אלו תפלתו שלימה יותר, וגם רואה ההשגחה יותר.

○ ○ בקשות פרטיות ○ ○

עו. בקשות פרטיות בתפלה בדרך כלל נאמרות בכונה, מפני שהוא מחברם בעצמו, וירגיל עצמו בזה עליו ועל אחרים, ועי"ז נעשה שותף בתורתם ומעשיהם הטובים.

עז. ירגיל עצמו להקדים תפלה לכל צרכיו הקטנים ברוחניות וגשמיות.

○ ○ תפילה זה על זה ○ ○

עח. החבורה שמתפללים זה על זה מסייעים הרבה כי כשאחד נחלש הרי תפילות חבירו מקימין אותו, וגם תפלת רבים מקובלת, וגם מתקשרים זל"ז באחוה וריעות, ואין קנאה ותחרות כ"כ כי כל אחד מרגיש שתורת חבירו גם הוא שותף בה.

עט. להתקשר חבורות להתפלל זע"ז להצלחה בתורה ויר"ש, והרווחים נפלאים בזכות המתפלל על חבירו ובריבוי המתפללים עליו ובזה שנעשה שותף בזכות התורה של כולם, ועוד, והנני בזה בתחינה ובקשה שתתפללו גם עלי שאזכה לשוב בתשובה שלימה ולעשות רצונו ית"ש ולעבדו בלבב שלם.

○ ○ חיזוק בתפלה ○ ○

פ. ג"כ ילמד מהעבר, כמה פעמים שכן נתקבלו תפלותיו והגיע עד הלום ונחלץ מכל מיני צרות וכיו"ב, ואומרים ע"ז בדרך מליצה לב חכם לימינו שהוא הצד הימני שבגמרא דהיינו הדפים שכבר למד, ולב כסיל לשמאלו אלו מה שיש לו עוד ללמוד.

○ ○ לסדר כל העניינים ע"י תפילה ○ ○

פא. להתרגל לסדר כל עניניו ע"י תפילה, וגם מה שצריך להעיר בביתו או לחבירו וכיו"ב יבקש בתפלה לסדר הענינים, וגם מצות כיבוד אב ואם יכול לקיים בתפלה להצליח עניניהם ברוחניות וגשמיות, מיהו אינו נפטר ממצותו המעשית כשצריך לזה (עי' מכתב מרן זללה"ה שהועתק לעיל), וכל עניני חסד להיטיב עם חבירו וכיו"ב יבקש ע"ז בתפלה, ואפי' אם אין הדברים יוצאים מן הלב הם משפיעים על רגשות האדם כמ"ש מרן זללה"ה באגרות, והר"ז כעושה מעשה חסד כראוי, שאע"פ שאין לו הרגש לזה לא נחסר בחשיבות מעשהו, ועי"ז חוסך מעצמו ביטול תורה ודיבורים וענינים שונים, ומועיל לו ולחבירו התועלת האמיתית. ויש להקדים התפלה קודם העת המוכרח לזה כמשנ"ת לעיל, ולהתפלל על הדבר הפרטי הנצרך לו, שבזה כונתו ובטחונו חזקים יותר, ותפלתו נשמעת, כגון להתפלל על הלימוד של אותו סדר או אותו ענין בסוגיא, וכן על ענין הנצרך בביתו באותו יום, וכיו"ב, ויבקש שימולאו משאלות לבו בזה לטובה, כענין גומל חסדים טובים, שאם אין זה לטובתו הרי רצונו שלא ימלאו בקשתו, או שיסבבו הדברים שיהא לטובה.

○ ○ דברים שיש להתבונן לפני התפילה ○ ○

פב. יתבונן איזה רגע בתפלתו שהוא מדבר לפני הקב"ה אשר שלח נשמתו מן השמים ובראו בעוה"ז למטרה מסוימת, והנה הוא כאן במקום השליחות ומבקש ממנו שיסייעו לעשותה כראוי.

פג. יתבונן בבקשותיו הרוחניות שיתמלאו לעשיית רצונו ית', בלי שום חסרון וכונה אחרת.

פד. יתבונן בדברים שבביאור כונת התפלה שמביאין אותו לידי רגש, ויועיל לו להתקשר לתפלה.

פה. תפילת שחרית במנין שמתפללים בנחת.

פו. להתאגד כמה ביחד שמתפללין זע"ז,

○O○

פז. בענין התפילה בציבור בשחרית בישיבה, ולכה"פ במנין אברכים שמתפללים בנחת, להשתדל בזה גם על חשבון הלימוד של הלילה, וההרגל נעשה טבע שלא יצטרך להלחם ע"ז תמיד, ויזכור אחריותו כלפי אחרים וגודל הרווחים של הלימוד.

פח. בענין התפלה א. להוסיף בקשה פרטית כל יום כדי להתחבר לתפלה ברגש עצמי. ב. להתפלל על חבירו. ג. להתפלל על כל מקרה פרטי שיזכה לדונו לאמתו ולהתנהג בו כראוי.

פט. בענין התפלה להשתדל להתפלל בישיבה במקום רינה, ובכל מקום להקפיד על מנין של מכוונים ומתונים, ולהגיע מוקדם לתחלת התפלה, ולזכור שההבדל בין תפלה יפה לחטופה הוא מספר רגעים. - באופן מעשי יחייב עצמו להתפלל בישיבה לפחות ד' או ג"פ בשבוע.

○ ○ **מלחמת התאוות** ○ ○

○ ○ **אכילה** ○ ○

צ. בענין האכילה כל אחד לפי ענינו, ואם נמשך לאכול הרבה יחליט קודם האכילה כמה צריך לו, ולא לפי הרצון במשך האוכל, ויגדור עצמו ממאכל מסוים או שלא יקנה מאכלים ויסתדר במה שנותנין לו, וכיו"ב, ואל ימעט

בעיניו כל התאפקות אפי' קטנה, כי כל קבלה מחזקתו לשלוט על יצרו שאין הכל מסור בידי יצרו.

○ ○ למלאות ליבו בחכמה ○ ○

צא. מלחמת התאות היא בלב פנוי מן החכמה כמו שכתב הרמב"ם, וכמו שמרגיש האדם בהיותו שקוע היטיב בסוגיא שקל לו להתגבר על יצרו בנטייה עצמית, ובעלי הכשרון וההבנה אין מספיק להם בשיעור תלמוד תורה של החלשים, כי עדיין נשאר אצלם חלל גדול, משא"כ אצל החלשים שבשיעור מועט מתמלא לבם הקטן, וצריך תחבולות איך למלאות לבם בחכמה, כגון בלימודים נוספים של ידיעות ובקיאות, וצריך להמציא לעצמו משעבדים של חברותות, או ירגיל עצמו אצל ת"ח שידרשו מאתו אם קיים קבלתו, ויעשה כן עם החברותא יחד שהוא חיזוק כנגד הבושה.

○ ○ הגדר מן התאוות ○ ○

צב. בענין אכילה לפעמים לגדור עצמו מדבר מסוים לזמן מסוים באופן מוחלט, קל יותר מאשר לאכול במדה מועטת, ויחפש דברים שיכול לעמוד בהם בקל, ומה טוב אם יצמיד הנהגתו להידור בחשש איסור, שיש לזה קיום יותר וגם מעלה ביראת חטא, והכל בהצנע.

צג. וכן בדברים בטלים יגדור עצמו לתקופה קצרה לפחות בזמן מסוים כגון בליל שבת או ביום שבת, או יום אחד בשבוע וכיו"ב.

○ ○ בין אדם לחבירו ○ ○

צד. סגולה להיות מרוצה להציב לעצמו מטרה להיטיב לזולתו בכל מה שיוכל.

○ ○ לשרש טעויות שנקבעו בלב ○ ○

צה. ישרש מלבו טעויות שנקבעו בלבו בהשקפה שבין אדם לחבירו מהרגשות והוכחות, וידע שבהתבוננות אין בהם כדי להביאו למסקנות אלו, וזוהי עיקר העבודה בענינים אלו, הרבה יותר מההתגברות בשעת נסיון.

צו. יכניס ספק בלבו בכל השקפותיו על בני אדם, ויתפלל ע"ז מאד באפן פרטי בכל מקרה להעמידו על האמת.

○ ○ לדאוג לאחרים ○ ○

צז. סגולה להרגשה טובה להציב לפניו מטרה לדאוג לאחרים, ואין הכוונה להיות עסקן, ולא להרגיש מדריך ומלמד ולא לתת לחבירו הרגשה של תלמיד, אלא לחשוב על חבירו למשל לקבוע עמו ללמוד איזה זמן אפי' שעה אחת בשבוע, או לסבב שאחר ילמד עמו כך, וכן להתפלל עליו, ולומר לו מילה טובה. דבר זה מועיל בדרך הטבע שאין אכזבות אישיות, ובדרך שמים בשכר המצוה.

צח. לשים לב לקבוע קצת לימוד עם צעירים, וכבר הבטיח מרן זללה"ה שבסייעתא דשמיא ישלימו לו הפסד הזמן בהצלחה יותר בזמן שלומד לעצמו.

○ ○ הרחקה מלשון הרע ○ ○

צט. בענין לה"ר להתרגל לספר כל דבר בלי שם כלל, ובאמת יותר מועיל סיפור בלי שם, שהשומע חושב אולי זה פלוני ואולי פלוני ומתייחס לזה ברצינות, משא"כ כשיודע במי המדובר מייחס הענין באופן פרטי לפלוני עם כל ההשקפה שיש לו עליו, ונמצא שאין בפירוט השם תועלת אלא הפסד ויצה"ר למיטעם טעמא דאיסורא, וזהו הרגל שלא קשה להתרגל בו והרווחים מרובים.

המעביר על מידותיו

ק. כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו, פרש"י מעביר מניחן והולך לו כמו אין מעבירין על המצוות אין מעבירין על האוכלין.

קא. שתיקה, ולהתרחק מכל דיבור וסרך השתתפות והזדהות בצד של מחלוקת.

קב. ובענינים שבין אדם לחבירו. א. שתיקה. ב. להזהר מתגובה שתגרום לזלזול באחרים, ולהתרגל לא להגיב, כי הרבה נרתעים מתגובת חבריהם, ומפחדים להשתפר. ג. להכניס ספק בלבו שכל מסקנותיו על חבירו ועל יחסו אליו וכיו"ב אין להם הוכחות מצדיקות, רק הרגשות קלושות, ומחשבתו בטעותו היא הגורמת לעשותם יש מאין להחריפם.

זהירות בין התלמידים

קג. כבר הוזכר בשיחות קודמות גודל האחריות של כל בחור בזיכוי הרבים והפכו, שכמעט כל פעולה משפיעה ברב או במעט, וביותר יזהרו מביטויים שגורמים לחברים שיתביישו מלהיות רציניים בתפלה או בהתמדה או בשתיקה, שלפעמים במשפט אחד מתחייבים באחריות של כמה בחורים, ולפי חיבתן היא טומאתן, שהחשובים יותר בחבורה, הם הגורמים את ההפסדים ביותר, ואין מספיקין בידם לעשות תשובה עד שיצליחו בכח תפלתם להחזיר גם החברים שנתרחקו על ידם.

קד. שנינו באבות כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו, לכאורה סיפא מיותרת לומר שזה לעומת זה, שאם הבריות סולדות ממנו והיינו שרוחם לא נוחה הימנו אף רוח המקום כן,

קה. וכונת התנא למסור לאדם סימן לידע אם רוח המקום נוחה הימנו, וזה ע"י שיתן חינו בעיני הבריות, והעיקר ללמדנו שאם ינהג יפה עם הבריות באופן שתהא רוחם נוחה הימנו זוהי סיבה שיהא רוח המקום נוחה הימנו, כדתניא

ואהבת את ד' א' שיהא שם שמים מתאהב על ידך, וכאשר מתפלל אחד על חבירו הר"ז מקשר ביניהם קשר נפשי, וכל תרעומת שיש לאחד על כל ענין שהוא, העצה המשובחת היא לתקן הדברים ע"י תפלה ולבקש שימולאו משאלות לבו לטובה בזה, ואם אין זו טובתו, לבקש שיתנו לו שכל להבין הדברים, בקשה פרטית על אותו יום או אותו סדר או אותה הלכה, מקשרת את האדם יותר לתפלה, וגם מרגיש בתוצאות יותר, ואמנם אין אתנו נביא, אבל דברי הנבואה כבר נמסרו לנו לדורות,

קו. ימנע עצמו מכל דיבור שסביב הישיבה מורים תלמידים והשקפה, אפי' לתועלת, ורק מה שנצרך באופן מעשי עם הרבנים המטפלים. - באופן מעשי יחייב עצמו שלא לדבר מזה בבנין הישיבה.

כיבוד אב ואם

קז. ללמוד פרטי הלכות כיבוד אב ואם, עם ההגדות של הגמ' והמדרשים בגודל חשיבות המצוה, (אולי טוב בחבורה לשמור הלימוד).

חינוך

ההשקעה הגדולה לחינוך הבנים – חינוך האב

קח. ויש לדעת שההשקעה הגדולה לחינוך הבנים היא חינוך האב, שכל שהוא מהווה דוגמא אמיתית לבניו בהתמדת הלימוד ודקדוק המצות, זהו החינוך היותר מועיל, ועוד שכל שהוא גדול יותר השפעתו גדולה יותר, ואם הבנים גדולים וכבר אין להם מה לקבל מאביהם, ירעו בשדות אחרים. – כשהילדים קטנים יש עצה להסתייע בבני הבית שיחזרו עמהם על לימודם, ויש עצה ללמוד עם בנו ולהקליט לימודו, ואח"כ יוכל לחזור ולשמוע לימודו, וגם יוכלו לסייעו מהבית עי"ז.

קט. להיות דוגמה אישית לבניו, שהיא יותר מכל חינוך והסברה, וישגיח שידעו הלימוד טוב, ויהיו מהטובים בחבורה, וזה ימשוך אותם לחבורת הטובים.